

LLIBERTAT EN DIMENSIÓ PLANETÀRIA

PEDRO A. RIBEIRO DE OLIVEIRA

Juiz de Fora (Minas Gerais), Brasil

En aquest recull sobre el tema de la llibertat no podria faltar un abordatge que inclogui la Terra com a planeta viu. Encara que sembli estrany aplicar la idea de llibertat també a la Terra, si reflexionem una mica veurem que tal idea té prou fonament. Encara més: és del tot actual. És per això que aquest text convida el lector o lectora a rumiar sobre les implicacions de la llibertat envers l'únic planeta que –a diferència de Venus, Mart, Júpiter o Saturn– demostra tenir vida.

Els astronautes que van veure la Terra des de l'espai exterior parlen de l'experiència extraordinària que és veure el nostre planeta com un tot, on la combinació dels elements –els continents, els oceans, els núvols, l'atmosfera– forma un conjunt de gran harmonia. Vista des de l'espai, la Terra revela moltes diferències dintre d'un tot sense divisió. Hi ha àrees recobertes de neu i de gel, d'altres amb florestes i plantacions, i d'altres de ben àrides. L'única divisió nítida és entre la part il·luminada pel sol i la part nocturna amb els punts clars dels espais urbans, però aquesta divisió és passatgera, ja que la nit sempre dona lloc al dia i viceversa. Les tempestes que alteren el format dels núvols, i les descàrregues elèctriques que fan brillar l'atmosfera, reforcen la impressió d'un planeta en constant moviment. De fet, aquesta realitat percebuda pels astronautes és confirmada per estudis científics que conceben la Terra com un enorme i complex sistema de vida.

Davant d'aquesta perspectiva d'un sistema de vida de dimensió planetària, és evident que les divisions introduïdes per les societats humanes no són sinó artificis ideològics per justificar els dominis: d'un poble sobre l'altre, d'una raça sobre l'altra, dels homes sobre les dones. En fi: de l'espècie humana sobre les altres espècies vives. Aquesta concepció "antropocèntrica" col·loca l'ésser humà ("antropos", en grec) en el centre de l'univers, per sobre de totes les criatures, i d'aquesta manera relega tots els altres éssers vius a la condició de "coses", l'existència de les quals tan sols adquireix valor en la mesura en què són útils als humans. L'"antropocentrisme" és la base de l'"especisme": ideologia que confon el prejudici de l'espècie humana contra les espècies que aquesta domina, per tal de justificar aquest domini. [L'"especisme" fa el mateix que

el "sexisme" i el "racisme": recobrir el domini d'un gènere, una raça o una espècie sobre l'altre tot al·legant que les "diferències" són un senyal d'"inferioritat". Ha calgut que les dones, els negres i els pobles colonitzats alcessin la veu de protesta per poder tirar a terra aquestes ideologies de domini. En el cas de l'"especisme", la dificultat de superació és més gran, ja que les altres espècies definides com a "inferiors" no poden protestar.] Aquest domini d'espècies definides com a "inferiors" és semblant a l'esclavitud, ja que l'esclau és la persona que, al tenir negada la llibertat, es converteix en propietat d'una altra. Avui dia rebutgem l'esclavitud perquè constueix una violació d'un Dret Humà, però no ens adonem que, quan ens apropiem altres éssers vius, violem els Drets Animals. És com si aquests, pel sol fet de no tenir consciència dels seus drets, no poguessin tenir llibertat i mereixessin ser tractats com a simple propietat dels humans.

Aquesta concepció antropocèntrica ha pres força aquests últims quatre segles, quan el modern sistema de mercat ha imposat la seva lògica de tractar-ho tot com si fos una mercaderia –un mer objecte de compra i venda. En l'actualitat, estem tan immersos en aquesta forma de pensar i de viure que necessitem una verdadera revolució intel·lectual i espiritual per alliberar-nos-en. Només aleshores descobrirem el lloc i la funció que hem de realitzar en aquest planeta com a éssers dotats de llibertat.

Superar el pensament antropocèntric que s'associa a la lògica del mercat és un dels grans desafiaments del nostre segle, perquè si aquests persisteixen dues o tres generacions més la vida a la Terra –si més no, amb la diversitat que hi ha ara mateix– estarà en perill d'extinció. Hem de convèncer-nos –i convèncer les generacions que vindran– que no podem continuar tractant la resta d'espècies com a béns que poden ser usats a voluntat, sinó com a companys nostres en aquesta gran xarxa de vida que converteix el nostre planeta tan bell i tan diferent dels altres. Això vol dir abandonar l'actitud arrogant de l'antropocentrisme i entendre que som una part de la Terra i que tenim un paper molt important per dur a terme perquè aquesta continuï evolucionant, diversificant-se i tornant-se cada cop més bonica, fins al moment en què, com tot ésser viu, arribi a la fi.

Un marc important en aquest canvi de pensament és la *Carta de la Terra* (cartadaterra.org/ctoriginal.htm) aprovada per la Unesco l'any 2000. En el seu preàmbul s'afirma el següent: "Ens trobem davant d'un moment crític en la història de la Terra, en una època en què la humanitat ha d'escollir el seu futur." La tecnociència ja ha avançat fins a tal punt que avui la humanitat pot optar entre "formar una aliança global per cuidar la Terra i els uns dels altres, o bé arriscar la nostra destrucció i la de la diversitat de la vida". És per això que ha d'estar pautada per principis ètics, el primer dels quals ha de ser "respectar i cuidar la comunitat de vida."

L'expressió "comunitat de vida", que es fa servir per designar l'enorme i complexa xarxa d'éssers vius del Planeta, posa en qüestió la relació entre l'espècie humana i les altres, ja que no hi ha "comunitat" entre senyor i esclaus. A l'hora de tractar les altres espècies com a coses a les quals se'ls nega la llibertat, la nostra espècie es posiciona com a mestressa i senyora del món, com un monarca solitari dominant els seus súbdits amb mà de ferro.

La "Carta de la Terra" fa una veritable revolució en el pensament quan parla de solidaritat entre éssers humans i no humans, perquè només hi ha solidaritat entre qui comparteix la mateixa identitat tot respectant-ne les diferències. La carta, en el seu preàmbul, diu exactament això: "L'esperit de solidaritat humana i de parentesc amb tota la vida es veu reforçat quan vivim amb reverència el misteri de l'existència, amb gratitud pel regals de la vida i amb humilitat si es té en compte el lloc que ocupa l'ésser humà a la natura". I explicita que això vol dir "cuidar de la comunitat de la vida amb comprensió, compassió i amor". És a dir: els éssers humans i no humans comparteixen una identitat profunda que és la base de la solidaritat: tots som fills de la Terra i, per tant, parents. Som, doncs, aptes per formar la gran i bella "comunitat de vida" que converteix en únic el nostre planeta.

Leonard Boff va encara més lluny quan afirma que "som fonamentalment Terra, que en la seva evolució arriba al moment de sentir, pensar, estimar i venerar. No vivim únicament sobre la Terra. Som fills i filles de la Terra. Més ben dit: som la pròpia Terra, que sent, pensa, estima i venera". En aquesta afirmació s'expressa tant la identitat profunda que uneix la nostra espècie a totes les altres –ser "fills i filles de la Terra", ser formes individualitzades de la mateixa Terra– com el que ens distingeix d'entre totes les espècies vives: "sentir, pensar, estimar i venerar". És a partir d'aquest paradigma de pensament

proposat pel nostre teòleg que hem de situar el tema de la llibertat en una dimensió planetària.

Entendre la Terra com a ésser capaç de fer servir la llibertat no vol dir pensar que pot deixar la seva òrbita al voltant del sol i sortir vagant per l'espai sideral, per bé que això sigui real: algunes sondes espacials –trossets minúsculs de la Terra– ja han ultrapassat els planetes més llunyans, i són a l'última frontera del sistema solar. Entendre la Terra com a ésser lliure i pensar-la capaç de decidir sobre el seu futur, i això es dona a través de l'espècie que ella mateixa va generar en la maduresa: l'espècie humana. Realment, els éssers humans tenim la capacitat d'influir decisivament en l'aspecte futur del nostre planeta. Si accionem els artefactes nuclears que fabriquem per matar-nos els uns als altres extingirem moltes més espècies que no pas la caiguda de l'asteroide que fa 65 milions d'anys va anorrear el món dels dinosaures. Si mantenim durant un segle més el sistema econòmic productivista i consumista regit pel mercat, arribarem gairebé al mateix resultat, tot i que de manera gradual. Si, per contra, fem servir la llibertat en favor de la Terra i de nosaltres mateixos, la tecnociència ens podrà ser molt útil per reparar danys ja fets i establir noves formes de convivència harmoniosa a la "comunitat de vida". Per fer-ho cal ampliar el camp de vigència de la llibertat més enllà dels límits de l'espècie humana.

Entendre que la llibertat ens és atribuïda no pas per dominar la Terra sinó per escollir els camins més adequats per al ple desenvolupament de la "comunitat de vida" de la Terra, és la primera condició per a l'exercici de la llibertat en dimensió planetària. Pel fet de ser dotats de raó, sentiments, capacitat de comunicació i sentit ètic, i pel fet d'haver construït la tecnociència que ens dona poder per actuar eficaçment sobre la natura, som aptes per decidir lliurement el que volem en tant que som Terra. Tal com el poble hebreu fa més de tres mil anys, la Terra és posada davant d'una cruïlla: "Avui et proposo d'escollir entre la vida i la mort, entre la felicitat i la desgràcia. [...] Tu escull la vida i viuràs, tu i la teva descendència." (*Dt* 30,15-19)

En l'actualitat, aquesta cruïlla ha guanyat dimensió planetària: no serveix de gaire res optar per la vida i la felicitat a escala familiar, d'un poble o fins i tot de la humanitat, ja que és a escala planetària que el joc de la vida es juga. Som prou intel·ligents per entendre-ho. Siguem també prou savis per, en nom de la Terra, triar la vida i la felicitat.